

Fransa ve Göçmenler: Asimilasyon mu Entegrasyon mu?

Erol Arslan*

Giriş

Suriye’de devam eden iç savaş, savaşın sebep olduğu milyonlarca göçmen, bu göçmenlerin Avrupa sınırlarındaki göç baskısı ve 13 Kasım Paris saldırıları Fransa gündemine dönem dönem gelen göçmenler konusunu bir kez daha gündeme sert bir şekilde tartışma konusu olarak getirdi. Özellikle Paris saldırılarının ardından yabancı, göçmen, Müslüman kavramları etrafında yeni bir tartışma başlatılmış oldu.

Kapılarını savaş mağduru göçmenlere açmak üzere olan Fransa, saldırıları bahane ederek sınırlarını kapattı ve kabul etmek yönünde irade ortaya koymadığı göçmenleri geri çevirmek için gereken nedeni Paris saldırılarıyla bulmuş oldu.

Göçmenliğin Tarihi Fransa’nın Tarihi

Öncelikle bilinmelidir ki, göçmenler üzerine çalışmak, Fransa üzerine çalışmak demektir. Dünyanın Fransa’sı, dolayısıyla Fransa tarihi, Fransız ulusu, toplumu, asimilasyonun gücü, Fransız dili, okulu, kimliği üzerine çalışmaktır.

Tarihi olarak Fransız halkı siyasi birliklik üzerine kurulmuştur. Vatandaş (citoyen) olmak için bir etnik gruba referans göstermek gerekmez. Fransız anlayışının özelliği, bir taraftan kendisini sosyal sözleşme/toplum sözleşmesi (contrat sociale) anlayışından, bir taraftan da Aydınlanma felsefesi ve İnsan Hakları Beyannamesi’nden beslenmesidir.²

Göç olgusu Fransa için eski bir kavramdır. Eski rejim (Ancien Régime - 1789 devrimi öncesi) döneminden beri yabancı sanatçılar, tüccarlar, askerler gelip yeteneklerine göre ülkede iş buluyorlardı. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren göç olgusu daha çok nitelik değiştirdi; ancak daha az kalifiye insan gücü gelmeye başladı. 1800’lerin başında Avrupa’da en kalabalık nüfusa sahip ülke olan Fransa, 1911 de 11. sıraya geriledi. Sanayileşmenin işgücü ihtiyacını gerekli kıldığı dönemde iç göç tüm ihtiyaçları karşılamaya yeterli gelmiyordu ve bazı bölgelerde (region) mevsimlik işçi ihtiyacını karşılamak için göçler teşvik ediliyordu.³ Avrupa’nın önde gelen sanayileşmiş ülkeleri arasında olan Fransa, bu önemli göç dalgalarını görerek, farklı ülkelerden yabancı işgücü ihtiyacını karşılamaya başladı.

Bu göç dalgalarıyla, imparatorluk ve sömürgecilik tarihi ve coğrafyası açısından çok kültürlü bir ülke olan Fransa; her sene 20 bin civarında yasal yollarla gelen kişilerle de birlikte,⁴ Avrupa’nın en eski, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yabancı sayıları bakımından da en önemli göçmen ülkesi haline geldi.

Avrupa Menşeli Göçler

Fransa’daki iş gücü çağrısı dışardan yabancı buldu. İşgücü fazlası olan birçok ülkeden genç nüfus, Fransa’da daha iyi bir hayat ve iş bulmak için geldi. İlk gelenler özellikle komşu ülkelerdendi. (İtalya, İspanya, Belçika, İsviçre, Ruslaştırma poli-

* (Fransa) Université de Bourgogne. Anayasa Hukuku Doktora Öğrencisi

tikalarından kaçan Yahudiler bile vardı) Komşu ülkelerden gelen göçün, işgücü ihtiyacını karşılayacak oranda yeterli olmaması üzerine, madencilik şirketleri kendileri doğrudan yabancı işgücüne başvurarak ihtiyaçlarını karşıladılar. Bu ülkelerden gelen 330.000 göçmen, toplam göçmen nüfusun %31'ini karşıladı. Belçika uzun yıllar göçmenlerde başı çaktı. Göçmenler genellikle girdikleri sınır bölgelerine yerleştiler. İtalyanlar Akdeniz ve Alp vadisine yerleşirken, Belçikalılar kuzeye, Kuzey Afrikalılar da özellikle Marsilya'ya yerleştiler.⁵

Fransa, büyük şehirlerde 5 milyonluk bir göçmen nüfusuna ulaştı (2004 ortasında İNSEE verilerine göre bu rakam nüfusun % 8 ine tekabül etmektedir)

Göçmenlerin geldiği başlıca üç ülke Cezayir, Tunus ve Portekiz'dir. Fransa da üç bölge göçmenlerin %60'ını barındırmaktadır. Île-de-France %40 (6 kişiden 1'i göçmen), Rhone-Alpes %11 ve Proven-

ce-Alpes-Côte d'Azur göçmen nüfusun %49'una ev sahipliği yapmaktadır.⁶

Kırsal kesimden şehirlere göçün düşük yoğunlukta olması, sanayileşme alanında işgücü ihtiyacı nedeniyle 1880'lerden itibaren Fransa işgücü göçünü kullanmaya başladı. Sınırların açılmasıyla birlikte 1851'de 380.000 olan nüfus 1881 de 1 milyonu aştı. (O zaman göçmen nüfus, toplam nüfusun % 3'üne denk geliyordu). 1931'de 2.7 milyonu bulan göçmen nüfus (toplam nüfusun % 6.4'üne) 1999'da 4 milyon'a (nüfusun % 7'si) ulaştı.⁷

Avrupa menşeli göçlerin birçok sebebi vardı. Franco'nun diktatörlüğünden ve ekonomik sorunlardan kaçan İspanyollar, Portekizlilerin gelişi ekonomik sebeplerden daha çok Salazar'ın diktatörlüğüne dayanmaktaydı. İtalyanlar ise uzun zaman Fransa'da ki İlk göçmen topluluğu oluşturdu ve genel olarak iyi entegre oldular. Fas, Tunus, Cezayir (Le Maghreb) kökenli göçler 1945'den sonra da devam

etti. 1945 sonrasında ağırlıklı göç Afrika kökenliydi. 1946-1973 arasında yabancı sayısı ikiye katlandı. Ancak 1973 ekonomik kriziyle göç dalgası yavaşladı. İşçi göçüne kapıların kapatılmasından sonra göçün ana motivasyon maddesi aile birleşimi, (regroupement familial) sonrasında iş, yüksek öğrenim ve kişisel güvenlik oldu.⁸

Birinci Dünya Savaşı'ndan 1945'e

1914 öncesinden başlayan ilk göç dalgası 1945 e kadar devam etti. 1. Dünya Savaşı boyunca Fransa, İmparatorluk topraklarından asker aldı ; Cezayir 172.000, Tunus 60.000, Fas 37.000, Afrikalılar 134.000, Hindi Çin 34.000, Madagaskar 34.000, Avrupalılar (İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan) 220.000.⁹

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce yabancılar kalifiye olmayan işçi konumundaydılar. 1914'ten sonra öncelikle savaş döneminde

minde Cezayir ve Vietnam'dan getirilen 600.000 kadar kişi önemli bir işgücü oldu ancak Fransa'nın yeniden ülkeyi imar etmesi için gereken işgücü açığı gelenlerden daha fazlaydı. Bu işgücü açığını kapatmak için İtalyanlar ve özellikle de Cezayirli göçmen olarak çağrıldı. 1931'de göçmenler nüfusun %7'sini oluşturuyordu. 1929 krizi göçü yavaşlattı. Sınırlar daha güvenli hale getirildi ve işler öncelikle Fransızlara verildi.¹⁰

Uzun yıllar devam eden göç dalgaları, Fransız toplumunda entegrasyon sorununu gündemde tuttu. Fransız-Cezayir savaşından sonra metropollerdeki Cezayirli nüfusu ikiye katlandı. Birçoğu vasıfsız işçi konumundaydı. Faslıların (Marocaines) göçü 1960'ların ortasında hızlandı. Büyük Fas şehirleri artan nüfusu kendi içinde eritemedi. Onların bir çoğu Paris bölgesinde araba fabrikalarında işçi ola-

rak çalışırken, Tunuslu göçmenler ticaret, hizmet ve inşaat sektöründe çalıştılar.

Savaş sonrasında doğuda ve kuzeyde harabeye dönen yerler; iç göçün devam etmesi, 1919 ve 1936'da yasayla;

- çalışma sürelerinin azaltılması,
- dışarda Amerika'nın yeni göçmenlere kapılarını kapatması,
- diktatörlerin birçok ülkede iş başına gelmesi,
- siyasi sığınmacı sayısının artışı gibi bütün bu faktörler yabancıları Fransa'ya yöneltti.¹¹

1950'den sonra şartlar yeniden göçmen almaya elverişli durumdaydı. Fransa savaşta 600.000 kişi kaybetti, nüfus yaşlanmaya başladı. (Orta Avrupa ülkeleri -Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya- dışarıda yaşayan vatandaşlarını geri çağırmaya başladı) Yeniden inşa acil durum olarak görüldü. Siyasi sorumlular nüfus sorununun bilincindeydi. 1945 de Nüfus ve Aile Yüksek Komitesi (Haut Comité de la Population et de la Famille) kuruldu, o zamana kadar göçmenlerin alımı, karşılanması, konut ve iş ihtiyacı Ulusal

Göçmen Merkezi'nin (ONI- Office National de l'immigration) tekelindeydi.

- Bakanların ONI'nin vesayetiyle rekabeti bu kurumun getirdiği tıkanıklık,
- İdarenin ağırlığı,
- ekonominin yeniden canlanmasındaki yavaşlık,
- Fransa'daki düşük ücret,
- Sendikaların işçi piyasasındaki yabancı rekabetine olan çekinceleri gibi bütün faktörler bu dönemde göçü yavaşlatan sebepler olmuştur.

1950'nin ortalarından 1974'e kadar göç ekonomik gelişmeye paralel olarak hızlandı. 1974'den itibaren ekonomik problemler işsizliğin (chomage) artması, kamu gücünü, göçü yavaşlatmak için bazı kısıtlayıcı önlemler aldı.¹²

19. Yüzyıl: Entegrasyon ve Göçmenler

Fransa, cumhuriyetçi Jakoben geleneğin meyvesi olan asimilasyoncu geleneğiyle anılmaktadır. 19. yy sonunda geniş bir imparatorluk üzerinde hakimiyet kur-

TANIMLAMALAR

Göçmen (Immigré)

Entegrasyon Yüksek Konseyi'nin kabul ettiği tanıma göre göçmen; Fransa dışında doğan Fransa'da ikamet eden yabancısıdır. Fransa dışında doğan ama Fransa'da ikamet eden Fransızlar bu gruba girmezler.

Yabancılar ve göçmenler tamamen karışmaz, göçmenler tam olarak karşılıklı şekilde yabancı sayılmaz. Bazı yabancılar (özellikle küçük yaşta çocuklar) Fransa'da doğmuştur. Kişi sonradan Fransız kimliğini kazansa bile göçmenlik sıfatı kalıcıdır. Göçmenlerin coğrafi orijini, doğduğu ülke, belirleyici unsurdur, doğum anındaki vatandaşlık kimliği değil. Yabancılık ise değişken olup daha sonradan vatandaşlık kazanılarak Fransız olunabilir.

Yabancılar (étranger) ise Fransa'da ikamet eden ancak özel veya farklı sebeple Fransız kimliği bulunmayan kişidir. Aynı zamanda başka bir vatandaşlığı da bulunan Fransız vatandaşları yabancı statüsünde değil Fransız olarak kabul edilir.

**Yabancıların milliyetlerine göre dağılımı
2012**

	Dağılım (%)	Kişi
Avrupa	39,6	1 576 508
AB 27	35,0	1 391 258
İspanya	3,4	133 421
İtalya	4,4	174 856
Portekiz	12,8	509 254
Birleşik Krallık	3,9	156 432
Diğer AB Ülkeleri 27	10,5	417 294
Diğer Avrupa Ülkeleri	4,7	185 250
Afrika	40,2	1 600 185
Cezayir	11,8	469 595
Fas	11,0	436 429
Tunus	3,9	155 012
Diğer Afrika Ülkeleri	13,5	539 149
Asya	13,9	553 901
Türkiye	5,5	217 806
Kamboçya, Laos, Vietnam	1,0	39 235
Diğer Asya Ülkeleri	7,5	296 859
Amerika, Avustralya	6,3	250 042
Toplam	100,0	3 980 635
Alan: Fransa		
http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=etrangersnat		

muş olan Fransa, askeri, siyasi, kültürel hegemonyası pozitif yaklaşımla dönemin hakim söylemi (maître-mot) uygarlaştırma göreviyle (mission civilisatrice) açıklanıyordu.¹⁴

Yabancılar ve göçmenler 1968 den beri, birçok noktada ayrımcılık kurbanı olmaya devam etmektedir. Bazı yoksul semtlere (Seine-Saint Denis, Kuzey Marsilya) yerleştirilerek ayrımcılık hissi doğrulmaktadır. Yabancıların yarısında fazlası Hassas Kentsel Bölgeler’de (ZUS, Zones Urbaines Sensible)¹⁵ bulunmaktaydı, toplamda (751 bölge). Bu bölgeler yaklaşık olarak ülke nüfusunun % 7’sini barındırmaktadır.¹⁶

2010’daki oran açısından işsizlik oranının bu bölgelerde %43 (ZUS alanı dışında ki

oranların yaklaşık iki katı) olması,¹⁷ bu bölgelerde çalışanların da çoğunluğunu (%53) işçi olması bu bölgelerdeki ayrımcılığı gösteren diğer faktörler arasındadır.

Müslümanlar ve Entegrasyon

Yaklaşık 12 milyonun üzerinde Müslüman’ın yaşadığı Avrupa’nın¹⁸ en fazla Müslüman nüfusuna ev sahipliği yapan ülkesi olarak (yaklaşık 5 milyon üzeri) Fransa’da 15 yıllık çelişkili tartışmaların ardından 2004’te çıkarılan yasayla kamu okullarında dini sembollerin görünür olması, taşınması yasaklandı. Kamu okullarında başörtüsünün yasaklanması 2011’de burkanın kamusal alanda yasaklanması, başta Müslümanlar olmak üzere, göçmenlerin Fransız toplumu tarafın-

**Göçmenlerin doğum yerlerine göre dağılımı
2012**

	Dağılım (%)	Kişi
Avrupa	36,8	2 101 209
AB 27	32,2	1 838 056
İspanya	4,3	245 077
İtalya	5,1	292 592
Portekiz	10,5	599 333
Birleşik Krallık	2,7	152 592
Diğer AB Ülkeleri 27	4,6	263 153
Diğer Avrupa Ülkeleri	4,6	263 153
Afrika	43,2	2 470 100
Cezayir	13,1	748 034
Fas	12,1	692 923
Tunus	4,4	251 220
Diğer Afrika Ülkeleri	13,6	777 922
Asya	14,4	823 487
Türkiye	4,3	248 169
Kamboçya, Laos, Vietnam	2,8	161 466
Diğer Asya Ülkeleri	7,2	413 862
Amerika, Avustralya	5,6	319 249
Toplam	100,0	5 714 249
Alan: Fransa		
Kaynak: Insee, Nüfus sayımı verileri		
http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=immigrespaysnais		

dan henüz tam olarak kabul edilmediğini gösteren etkenler arasındadır.

Fransa Mağripli (Fas, Tunus, Cezayir) Sünni ve aile birleşimine dayalı bir İslami gelişme karşısında kalmıştır. 1970'lerin sonlarına kadar İslam dini, işçileri ülkelere geri dönecek göçmenler olarak gören kamuoyu tarafından büyük ölçüde yok sayıldı. Peyderpey ibadethane (salles de prière), helal kesim (boucheries hallal) ve mezarlıklarda Müslüman mezarlığı köşesi (carré musulmans) talepleriyle Müslüman toplum varlığını ve kalıcılığını belirgin kıldı. Ve gittikçe de Fransa'daki Müslüman toplumun çeşitliliğini artırmasıyla (Magripliler, Afrikalılar, Türkler, Komorlular, muhtedi Fransızlar...) dini yaşam (ramazanda oruç tutma, alkol ve domuz eti yememe haricinde) az da olsa Fransa'da Fransız Müslüman olarak yaşama fikrini egemen kılmaya başlamıştır.¹⁹

İfop'un Le Figaro için 2012'de gerçekleştirdiği anket sonucuna göre Müslüman toplumun varlığını Fransa için nasıl buluyorsunuz sorusuna;

- %43 (2010'da %42) Ülkemizin kimliği için tehdit olarak görüyorum derken,
  - %17'si (2010'da %22) Ülkesi için zenginlik olarak görmektedir.
- Ne zenginlik ne de tehlike değil diyenler
- %40 (2010'da %36) dir.

Yine aynı anketin "Müslüman ve Müslüman kökenli kişilerin Fransız toplumuna yeterince entegre olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna da %33 "evet" (2010'da % 32), %67 "hayır" (2010'da %68) demiştir.

Bu entegrasyonun sağlanamadığını düşünenlerin başında 2010 Grenoble'daki başkanlık konuşmasında konuya değinen eski cumhurbaşkanı Sarkozy gelmektedir.

- %68'i (2010'da %61) Müslümanların Fransız toplumuna entegre olmayı kabul etmemelerini,
- %52'si (2010'da %40) çok büyük kültür farkının olmasını,
- % 25'i (2010'da ekonomik zorlukları ve iş azlığını gerekçe olarak sunmuştur.²⁰ Ankete katılanlar %69 oranında Fransız toplumunun Müslümanları karşılamak için yeterince açık olduğunu, %31 oranında ise olmadığını ifade etmiştir.

İslam denince akla gelen ilk üç kavramın da fanatizm, itaat, ve şiddet olması da Batı toplumunun zihnindeki kavramları göstermesi açısından manidardır.²¹

Fransız Modeli Entegrasyon

Eğer Fransız modeli entegrasyon / bütünleşme (intégration) bugün daha az performansa sahip görünüyorsa bunun temellerini II. Dünya Savaşı'ndan beri toplumun (société) değişiminde aramak gerekmektedir. Toplumun değişiminde ve dönüşümünde büyük pay sahibi olan faktörlerin başında, ev sahibi ülkenin kültürel, sosyal kodları ve cumhuriyet değerlerinin aktarıldığı kurum olarak okullar gelmektedir. Sonrasında iş yerleri fabrikalar, siyasi partiler, Katolik kilisesi ve ordu gelmektedir. Bütün bu sosyalleşme mekanları üzerlerine düşen görevleri hakkıyla yerine getiremediler. Kurum olarak okul, cumhuriyet değerlerini (valeurs républicaines) ve laikliği aktaramamış görünmekte, siyasi partiler ve sendikalar sessizlerin sesi olarak, komünist partinin

iki dünya savaşı arasındaki ifa ettiği gibi, iktidara karşı rollerini yerine getirememiştir. Katolik kilisesi çoğunluğu Müslüman olan göçmen topluma karşı manevi otorite görevini ifa edememiştir. Fabrikaların kapanmasıyla, nitelsiz işgücü konumundaki göçmenler işsiz kalmıştır.²²

Yeniden derin bir şekilde Fransız toplumu topluca değerlerinden şüphe duymaya başlamıştır. Sömürgecilik dönemlerinin kötü inancı ile (mauvaise conscience) bir kere daha bu sınavlar karşısında üstünlük kompleksine sarılan Avrupalıların, sömürgecilik dönemlerinin amentüsü olan, "medenileştirme vazifesi"nden (mission civilisatrice) feragat etmesi vazgeçilmez görünmektedir.²³

Çok kültürlü mozaik toplumun yeniden inşası ve öncekinden daha az efsanevi bir ulusal kimliğin kurulması için Fransa'nın tarihi göçmen tecrübesi ortadadır. Fransa'da göçmenliğin tarihi biraz marjinalliğin tarihi olarak kalmıştır. Amerika da göçmenlik ulusun kurucu bir unsuru iken Fransa'da cumhuriyetçi ve laik gelenek, göçmenleri grup ve toplum olarak sosyal ve kültürel varlıklarından mahrum etmiştir.

Evrensellik (azınlık kültürünün ifade edilmesini reddeden bir bakış açısıyla) adına bir gruba aidiyetlerini ikinci plana koymuştur. Bu zorunluluk göçmenlerin hızlı ve keskin (şüphesiz sancılı) asimilasyonuna izin vermiştir. Sonraki nesil de bunun bedeli kimliğin özel alana çekilmesi ile olmuştur. İlk nesildeki bu sessizlik (içine kapanma) XX. Yüzyılın ilk yarısındaki yabancılık ve ardından da gayrimeşruluk hissini artırmıştır. Sonraki dalgada

'60'lar ve '70'lerden itibaren göçmenler "farklılık" (différencialiste) akımıyla kültürlerini, geleneklerini, dillerini yaşatmaya teşvik edilirken, 1980'lerin hakim söylemi ise entegrasyon (intégration) oldu.²⁴

Görmezden gelinen ve tekrarlanan yerli halkın bir kısmının düşmanlığı, göçmenlik tecrübesinin ulusal destanda gayrimeşru kılınması, farklılıkların inkarının laik ve cumhuriyetçi kökenlerin görmezden gelinmesi dolaylı olarak Fransız göçmen geleneğinin en aza indirilmesine katkı sağlamıştır.²⁵

Netice itibarıyla, uyku modundaki sömürgecilikten, farklı ırkların hukukunu gözeten yeni ve «modern» bir toplum inşa edildi. Bugün farklılıkların hukukuna ve topluma karşı tehlike olarak görülen ırkçılık ve sosyal gruplara etnik aidiyetçilik her şekliyle kınanmıştır. Artık çok geniş bir şekilde efsanevi bir kalıp olan ulusal kimlik kalıbının içine diğer kültürlerin girebilmesi için seviyelendirme yapılması, Fransız tarihi tecrübesinin önceden olduğu gibi kuşatıcı bir pozisyona gelmesi gerekmektedir.

Notlar

- 1) Sayad, Abdelmalek. «les maux-à-mots de l'immigration». Politix. No:12, 4e trimestre. 1990.
- 2) Costa-Lascoux, Jacqueline. De l'assimilation à l'intégration. s. 238-245
- 3) Saidi, Hédi (ed.). Les étranger en France et l'héritage colonial, Processus historique et identitaire., Harmattan. Paris. 2007. s. 25
- 4) http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=ip1524 (Erişim tarihi 26/11/2015)
- 5) Saidi. a.g.e. s. 26
- 6) <http://www.ladocumentationfrancaise>.

fr/dossiers/d000073-immigration-et-politique-migratoire-en-france/les-chiffres-de-l-immigration-en-France (Erişim tarihi 26/11/2015)

7) Catherine Withol de Wenden. Atlas Mondial des migrations. Autrement, Paris. 2009. S. 28. - (Rabut Odile. III. Les étrangers en France. In: Population, 28^e année, n^o3, 1973. s. 620-649.

8) Wenden, Catherine Wihtol de. La globalisation Humaine. PUF. Paris. 2009. s. 48.

9) Saidi. a.g.e. s.26

10) Wenden, Wihtol de. La globalisation Humaine. s. 48,

11) Saidi, a.g.e. s.28

12) Saidi. a.g.e. s. 30

13) <http://www.insee.fr/fr/methodes/default.asp?page=definitions/etranger.htm>, (Erişim tarihi 26/11/2015)

14) Sous Dri. Dictionnaire l'imigration en France. Laacher, Sma n. Larousse. Rodesa Villatuerta. 2012. sy. 56.

15) Hassas Kentsel B lgeler (ZUS, Zones Urbaines Sensible); kamu otoritesi tarafından belirlenmiř alt řehirler olup, 1996 ve 2014

arasında, şehir politikalarında  ncelikli olarak hedeflenen b lgelerdir.

16) <http://www.insee.fr/fr/methodes/default.asp?page=definitions/zone-urbaine-sensible.htm> (Erişim tarihi 26.11.2015)

17) <http://www.observationsociete.fr/la-situation-des-zones-urbaines-sensibles>, (Erişim tarihi 26.11.2015)

18) Tandonnet, Maxime. Géopolitique des migrations, la Crise des Frontières. Ellipses. 2007. Paris, s, 116

19) Wenden, Withol de. a.g.e. s.31

20) Bu şekilde d řunenler ankette birden fazla cevap verdiđi için toplam oran % 100'un üzerinde  kmaktadır.

21) <http://www.lefigaro.fr/assets/pdf/sondage-ipsos-islam-france.pdf> (Erişim tarihi 26.11.2015)

22) Dewitte, Philippe. Deux si cle d'imigration en France. La Documentation Française. 2003. s. 101

23) Dewitte, a.g.e. s. 102

24) Laacher. a.g.e. s. 59

25) Dewitte. s. 103